CZU: 2-57:392.8(091) **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.10056844**

PELERINAJELE ISTORICE DIN EVUL MEDIU PÂNĂ ÎN PREZENT: O CULTURĂ A MÂNCĂRII ȘI A SUPRAVIEȚUIRII

Olesea BODEAN-VOZIAN
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2945-0318

Începând cu epoca medievală și până în prezent, orice pelerinaj a reprezentat nu doar o căutare a unui leac pentru suflet, ci și un prilej de a face cunoștință cu delicatesele gastronomice. De-a lungul principalelor trasee, pelerinii au descoperit întotdeauna peisaje unice, sate pitorești, dar și tradiții culinare și vinicole și arome străvechi. Timp de sute de ani, pelerinii au parcurs traseele în căutarea harului, iar în prezent, aceștia își îndreaptă pașii spre aceleași locuri sfinte, în căutarea unei ghidări spirituale și a experiențelor culinare autentice.

Cuvinte-cheie: *pelerinaj, traseu, istorie, cultură, religie, spiritualitate, delicatese*

HISTORIC PILGRIMAGES FROM THE MIDDLE AGES UNTIL PRESENT DAY: A CULTURE OF FOOD AND SURVIVAL

From medieval times to the present day, pilgrims travelled not only in search of a cure for their soul but also to discover culinary specialties. Along the main routes, pilgrims have always encountered unique landscapes, and picturesque villages, but also food and wine traditions and ancient flavours. For hundreds of years, pilgrims have travelled the routes in search of grace, and today they journey to the same holy places in search of authentic spiritual guidance and culinary experiences.

Keywords: *pilgrimage, route, history, culture, religion, spirituality, specialty*

*Jesus invited us not to a picnic, but to a **pilgrimage**.*
He offered us, not an excursion, but an execution.
B. Graham

Termenul „pelerin” provine din latinescul *peregrinus*, care înseamnă străin, călător sau un rezident temporar. Pentru creștinii latini și greci, pelerinul era cel ce străbătea mari distanțe pe drumuri de țară, pentru a se închina la mormintele martirilor, la moaștele unui sfânt într-o catedrală sau la icoane făcătoare de

minuni; cel ce vine din toată lumea (cunoscută), umblând pe urmele lui Hristos, ale apostolilor, ale sfinților [1].

Primele pelerinaje în creștinism au loc foarte devreme – încă în sec. II-III, grupuri de credincioși cutreieră Iudeea pe locurile în care au predicat Isus și apostolii. În Occidentul catolic pelerinajul spre Ierusalim a fost extrem de popular pe durata Evului Mediu, iar după cucerirea Ierusalimului de către arabi, creștinii occidentali descoperă o mulțime de situri locale – Lourdes, Compostella, Roma – care devin foarte frecventate [2].

Începând cu secolul al IV-lea, liderii Bisericii și personalitățile creștine au început a promova pelerinajul drept o modalitate de purificare spirituală și de apropiere de Dumnezeu [3]. Astfel, oamenii pornesc spre locurile sfinte, încărcate de har, iar aceste călătorii sunt adesea lungi și dificile, pelerinii fiind nevoiți să se bazeze pe orice fel de hrană pe care o găsesc pe drum. În modul acesta, de-a lungul timpului, pelerinii au parcurs distanțe mari pentru a descoperi lumea celorlalți prin credință, dar și prin „stomac"; cu alte cuvinte, au văzut și „au gustat" din mila și măreția Domnului.

Pelerinajul, ca fenomen global, este întâlnit în diferite culturi și religii. Trasarea originii pelerinajelor este dificilă, însă, se cunoaște cu certitudine că acestea constituie un pilon de bază al religiilor mondiale. Astfel, izvoarele istorice arată că pelerinajul nu este o practică răspândită și importantă doar în creștinism, ci și în alte tradiții religioase majore, cum ar fi budismul, hinduismul, islamismul etc. În fiecare dintre aceste tradiții, numeroase centre sacre s-au transformat în puncte de atracție importante pentru credincioșii care urmăresc să își întărească credința. Locurile de pelerinaj sunt, în general, marcate de prezența unor construcții fizice impresionante și care, în general, inspiră un sentiment de admirație vizitatorilor. Marile catedrale din centrele de pelerinaj, templele budiste proeminente, moscheile din principalele locuri de pelerinaj musulmane, toate vorbesc despre o grandoare care denotă o putere spirituală.

După importanță și amploare, se disting patru mari destinații ale pelerinajului creștin: Ierusalim (Israel), Roma (Italia), Santiago de Compostela (Spania) și Nidaros (Trondheim, Norvegia). În trecut, călătoriile spre aceste destinații se făceau pe trasee complicate, periculoase și puteau dura luni sau chiar ani. De exemplu, în trecut, pelerinii urmau drumul Sfântului Iacov, fiind în căutarea iertării și milosteniei. În prezent, o bună parte din pelerini își croiesc drumul spre nordul Spaniei, spre Santiago de Compostela, pentru a descoperi

tradițiile vinicole și gastronomice locale, așa precum caracatița fiartă presărată cu boia de ardei și ulei de măsline, ardeii de Padròn, brânzeturile sau tarta de Santiago.

Catedrala din Canterbury (Anglia), *Lourdes* (Franța) și *Sfânta Casă a Maicii Domnului* (Loreto, Italia) constituie alte destinații importante. Lourdes reprezintă al treilea loc de pelerinaj al lumii catolice, după Roma și Ierusalim, aici ajungând anual peste 5 milioane de pelerini [4] care au ocazia de a gusta dintr-o gamă variată de produse specifice, ca de exemplu, brânzeturile produse local, mielul de lapte din Pirinei, diverse feluri de mâncare pe bază de carne de raţă şi de gâscă sau păstrăv.

În ceea ce privește marele pelerinaj spre Mecca sau Hajj-ul, acesta reprezintă o forță motrice imensă pentru musulmani din punctul de vedere al schimbului cultural. Pe perioada aflării în orașul sfânt, pelerinii pot consuma fructe uscate, pepene verde, castraveți, portocale, banane și avocado, dar și gusta din bucătăria locală. În pofida cunoștințelor și a practicilor bune, pelerinii veniți la Mecca au raportat unele abateri legate de siguranța alimentelor și a apei în timpul Hajj-ului. Prin urmare, autoritățile saudite au început să interzică pelerinilor să aducă cu ei anumite produse alimentare, excepție făcând conservele destinate consumului personal în cantități mici, cu condiția ca acestea să fie în recipiente ușor de inspectat [5].

În hinduism, există cinci îndatoriri numite *pancha kriya* pe care adepții religiei trebuie să le respecte: *upasana; utsava; dharma; tirthayatra* (pelerinajul) și *samskara*. Astfel, cei mai mulți hinduși merg în pelerinaj, alegând între cele șapte râuri sacre sau vastele complexe de temple, sau alte mii de locuri sfinte din India [6]. În hinduism se practică un ritual special, numit *mahaprasad* – mâncarea este pregătită în templu și distribuită tuturor pelerinilor, practică ce promovează unitatea națiunii. Pe lângă aceasta, în timpul pelerinajelor, hindușii sunt îndemnați să consume hrană ușoară, vegetariană.

De fapt, îndemnuri legate de pelerinaj și mai cu seamă, de alimentație, pot fi găsite în diferite manuscrise și ghiduri, ca de exemplu, în *El Códice Calixtino*, compilat încă în secolul al XII-lea sau în lucrarea *De regimine et via itineris et fine peregrinantium* de Adamo da Cremona, apărută în secolul al XIII-lea. Tradițiile ascetismului monastic prescriau restricții în ceea ce privește consumul de alimente și băuturi în timpul pelerinajului, în special pentru cei bogați, care erau obișnuiți cu mesele copioase [7].

Este un lucru știut că pelerinii obișnuiau să călătorească urmând anumite trasee pe uscat sau pe mare. Călătoria pe mare implica adesea condiții destul de precare. Pe lângă miasme și îmbulzeală, mâncarea prezenta și ea un pericol – după câteva zile de călătorie, carnea se infesta cu viermi, pâinea sau copturile miroseau a urină de șobolan, iar apa nu mai era bună pentru consum [8]. Mulți pelerini medievali erau epuizați din cauza drumului anevoios și acceptau orice hrană pe care o puteau găsi sau care le era oferită, în timp ce unii consumau cu strictețe doar alimente de post, iar alții refuzau orice fel de mâncare. În multe cazuri, pelerinii erau salvați de propriile provizii care constau doar din pâine cu sare și apă, însă, acestea nu întotdeauna erau disponibile, iar apa nu era întotdeauna bună de băut. Pentru a evita problemele digestive, pelerinii cu experiență recomandau celor care porneau la drum să își ia propria hrană, inclusiv ghimbir, smochine și cuișoare [9].

De-a lungul itinerarelor, pelerinii își procurau hrana în diverse moduri. Unii aduceau cu ei alimente de acasă, cum ar fi pâine, brânză și carne uscată, însă, cantitatea acestora era infimă, deoarece traista pelerinului era neîncăpătoare, cu loc pentru câteva merinde, apă, monede și crucifixuri; în plus, exista practica de împărtășire a bucatelor cu ceilalți. Erau și pelerini care se bazau pe cerșitul de mâncare de la populația locală sau pe ofrandele alimentare – ajutorul acordat unui pelerin era considerat o faptă bună. Și bisericile, și mănăstirile distribuiau hrană pelerinilor (pomană). Uneori, pelerinii puteau mânca carne, pește sau legume, dar aceste produse nu erau întotdeauna disponibile [8].

În prezent, pelerinii sunt ghidați să ia cu sine mâncare neperisabilă. Pe toata durata pelerinajului, oamenii pot posti ori pot renunța la carne. În rest, pelerinul trebuie să se alimenteze în mod corespunzător efortului depus. Totuși, mai sunt exemple de pelerinaje pe durata cărora oamenii se abțin de la hrană, așa precum cel efectuat de câțiva români în 2022 [10]: pelerinii au mers 25 de zile pe jos, însumând peste 1.000 de kilometri și au consumat doar apă sau pelerinajul din apropierea lacului Lough Derg din Irlanda, unde nu este permis de a aduce alimente, băuturi sau dulciuri. Pelerinii au o singură masă pe zi: ceai negru și pâine prăjită sau prăjituri din fulgi de ovăz, iar în rest pot bea doar apă [11]. În tradiția românească, pelerinajele oscilează între cele sfinte și cele lumești: oamenii îmbină nevoia de a fi aproape de slujbe cu nevoia de a gusta la sfârșit din sarmale și cozonaci – două feluri de bucate românești tradiționale, care, de fapt, au fost moștenite de la alte popoare și adaptate.

Incontestabil, pelerinajele au avut un impact major asupra societății și culturii în ansamblu. Pelerinii doreau, în primul rând, să se închine la locurile sfinte, alegând să meargă la Ierusalim, Betleem, Nazaret, Roma, Santiago de Compostela și Canterbury. De-a lungul timpului, cu unele excepții, pelerinajele au început să facă parte din viața oamenilor din ce în ce mai mult. Însă, pelerinajul a reprezentat o parte importantă nu doar a vieții medievale. Treptat, acestea au devenit populare atât în rândul celor care au început a vizita locurile sacre, cât și al celor care urmăreau scopul de a cunoaște lumea, de a participa la activități în aer liber, de a se „regăsi" sau de a se vindeca. În prezent, multe dintre aceste pelerinaje implică o varietate de experiențe legate de gastronomie, de la vizite la crame, participarea la festivaluri culinare, până la degustarea și consumul de bucate.

Referințe bibliografice:

1. LUCA-HAC, Z. *Pelerinul…un călător de peste mări și țări*. 2019. [Accesat 01.06.2023]. Disponibil: https://www.romania-actualitati.ro/documentare/etimologii-viii-pelerinul-un-calator-de-peste-mari-i-ari-id123995.html
2. SPRÂNCEANĂ, V. Mirel Bănică, Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană, Iași, Polirom, 2014. În: *Plural. History, Culture, Society*. 2014. vol. 2, nr. 1-2, p. 187-191. ISSN: 2345-1262.
3. *The Pilgrim's Progress: Why did pilgrimage flourish in the middle ages?* [Accesat 01.06.2023]. Disponibil: https://www.thehistorycorner.org/articles-by-the-team/the-pilgrims-progress-why-did-pilgrimage-flourish-in-the-middle-ages
4. TATARU, A. *Cum este să fii pelerin la Lourdes, locul unde minunile se întâmplă*. 2018. [Accesat 2.06.2023]. Disponibil: https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/foto-video-cum-este-sa-fii-pelerin-la-lourdes-1865089.html
5. MINISTERUL SĂNĂTĂȚII DIN ARABIA SAUDITĂ. *Food Poisoning*. [Accesat 3.06.2023]. Disponibil: https://www.moh.gov.sa/en/HealthAwareness/Pilgrims_Health/Pages/Food-Poisoning.aspx
6. SADASIVANATHASWAMI, P. (EIC). *Sacred Pilgrimage*. 1997. [Accesat 5.05.2023]. Disponibil: https://www.hinduismtoday.com/magazine/may-1997/1997-05-sacred-pilgrimage/

7. GREENIA, G. Bartered Bodies: Medieval Pilgrims and the Tissue of Faith. În: International *Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. 2019. 7(1). p. 38-51. ISSN: 2009-7379.
8. WILLIAMSON, C.G. (coord.) *Practical aspects of late medieval pilgrimage*. Universitatea din Groningen. 2013. [Accesat 5.05.2023]. Disponibil: http://bluenetworks.weebly.com/practical-aspects-of-pilgrimage.html
9. JONES-NERZIC, R. *European Medieval Pilgrimage*. [Accesat 3.06.2023]. Disponibil: http://www.internationalschoolhistory.net/medieval_pilgrimage/journey.htm
10. *Patru pelerini merg pe jos fără hrană 1000 de km pentru a promova postul doar cu apă ca tratament terapeutic*. [Accesat 30.05.2023]. Disponibil: https://ziarulactualitatea.ro/patru-pelerini-merg-pe-jos-fara-hrana-1000-de-km-pentru-a-promova-postul-doar-cu-apa-ca-tratament-terapeutic/
11. LANDY, T. *Barefoot pilgrims hold 24-hour vigil, three-day fast at Lough Derg, Ireland*. 2016. [Accesat 24.05.2023]. Disponibil: https://www.catholicsandcultures.org/ireland-barefoot-pilgrims-hold-24-hour-vigil-three-day-fast-lough-derg